

The position of Hazrat Hamza (AS) in the digital space

*Ali Jabbari*¹

Received: 2021/01/14 | Accepted: 2021/03/20

(DOI): [10.22034/SKH.2021.6398](https://doi.org/10.22034/SKH.2021.6398)

Abstract

promotional Article
P 123 - 150

This research has been done to investigate the position of Hazrat Hamza (AS) in the digital space. To achieve this goal, the most important Internet sites and software produced related to the subject have been examined. Number and specifications of articles in valid databases and their statistical comparison with each other and frequency and classification of information related to the subject of the article in software and comparison of the frequency of results between them and investigation of some doubts related to Hazrat Hamza in the sources in this study is considered. Among the studied data, Noor Center software is in a higher position in terms of classification and typology of information.

Keywords: Hazrat Hamza, database, article, software, Computer Research Center for Islamic Sciences, Al-Maktabah al-Shamela

¹ - Researcher, Department of History, Computer Research Center of Islamic Sciences (Noor)

جایگاه حضرت حمزه (ع) در فضای دیجیتال

علی جباری^۱

شناسه دیجیتال (DOI): 10.22034/SKH.2021.6398

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۱/۲۵ | تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۰۴/۳۰

نوع مقاله: ترویجی

ص ۱۵۰/۱۲۳

چکیده

این پژوهش به منظور بررسی جایگاه حضرت حمزه (ع) در فضای دیجیتال انجام شده است. برای دستیابی به این هدف، مهمترین پایگاه‌های اینترنتی و نرم افزارهای تولید شده مرتبط با موضوع، مورد بررسی قرار گرفته است. تعداد و مشخصات مقالات در پایگاه‌های معتبر و مقایسه آماری آنها با یکدیگر، فراوانی و دسته‌بندی اطلاعات مربوط به موضوع مقاله در نرم افزارها، مقایسه فراوانی نتایج بین آنها و بررسی برخی از شبهات مربوط به حضرت حمزه (ع) در منابع، در این پژوهش مد نظر بوده است. در بین دیتاهای بررسی شده، نرم افزارهای مرکز نور به لحاظ دسته‌بندی و گونه‌شناسی اطلاعات در جایگاه بالاتری قرار گرفته است.

کلمات کلیدی: حضرت حمزه، پایگاه، مقاله، نرم افزار، مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی، المكتبة الشاملة.

^۱ - پژوهشگر گروه تاریخ مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی (نور)

مقدمه

تولید نرم افزارها و ایجاد پایگاه‌های تخصصی در موضوعات مختلف علمی و بهره‌گیری پژوهشگران از آن، توانسته است نقش مهمی در سرعت و دقت بخشیدن به مطالعات و تحقیقات در حوزه‌های مختلف ایفا کند. غنا بخشیدن به پژوهش‌های علمی، کاستن از هزینه‌های اقتصادی و سرمایه‌های انسانی و تسهیل در دستیابی به منابع و متون مورد نیاز محققین، از دیگر جنبه‌های مثبت استفاده از این نرم افزارها و پایگاه‌ها بوده است.

تولید، به کارگیری، تبیین و بررسی جایگاه مسایل اعتقادی و باورهای دینی و هویتی در ساحت نرم افزار و پایگاه‌های گوناگون علمی و تخصصی، از رسالت‌های محققین رشته‌های علوم اسلامی است که در سال‌های اخیر، جایگاه نسبتاً خوبی را به دست آورده است.

پرداختن به جایگاه حضرت حمزه بن عبدالمطلب، عموی رسول خدا (ص)، در نرم افزارهای علوم اسلامی مخصوصاً برنامه‌های تولید شده در رشته تاریخ و بررسی این موضوع در پایگاه‌های اینترنتی، مسیری است که این مقاله برای رسیدن به هدف خود آن را طی خواهد کرد. نیز استفاده از نرم افزارهای رشته‌های دیگر، که در زمینه موضوع مورد نظر، محتوایی قابل اعتنا عرضه کرده باشند در حیطه این بررسی قرار خواهد گرفت.

بررسی کمی و کیفی نرم افزارهای تولید شده و پایگاه‌های اینترنتی در زمینه موضوع مقاله و جایابی و معرفی اطلاعات موجود در آن به صورت دسته‌بندی شده، بر اساس جداول مقایسه‌ای و به منظور استفاده‌های علمی محققان و پژوهشگران، از اهداف اصلی این پژوهش به شمار می‌رود.

شناخت نرم افزارها و پایگاه‌های اینترنتی در زمینه مورد نظر و آگاهی از میزان اطلاعات آن در موضوع مقاله، دسته‌بندی و عرضه اطلاعات به دست آمده از نرم افزارها و پایگاه‌های مختلف، به جهت ارزش‌گذاری و استفاده پژوهشگران، تسهیل دستیابی پژوهشگران به اطلاعات در زمینه مورد نظر و افزایش سرعت و دقت پژوهش‌های تاریخی با توجه به شناخت منابع و نرم افزارها و پایگاه‌های معرفی شده در مقاله و مقایسه اطلاعات موجود در نرم افزارهای رشته‌های مختلف علمی و پایگاه‌های اینترنتی با یکدیگر از زوایای مختلف نیز، از ویژگی‌های این مقاله است.

مهمترین نرم افزارها و پایگاه‌های ایجاد شده‌ی قابل اعتنا در رشته‌های مختلف علوم اسلامی، مشمول این بررسی خواهند شد. طبیعی است که ملاک بررسی و معرفی نرم افزارها یا پایگاه‌های اینترنتی در این مقاله، کیفیت پرداختن به منابع و متون ارزشمند و مفید و ارائه مقالات علمی و قابل استناد خواهد بود. همچنین پس از جستجو و بررسی محتوای مرتبط با موضوع

مقاله در میان نرم افزارهای تولید شده و پایگاه‌های اینترنتی، اطلاعات موجود در آن، به صورت گزارشی و مبتنی بر آمار و ارقام ارائه خواهد شد.

حضرت حمزه (ع) در پایگاه‌های اینترنتی:

در این بخش مهمترین پایگاه‌های اینترنتی علوم انسانی مورد بررسی قرار خواهد گرفت و آمار مدخل‌ها و مقاله‌های موجود در آن همراه با اطلاعات مقاله‌شناسی ارائه خواهد شد. پایگاه‌های ایجاد شده توسط مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی به علت گستردگی حجم اطلاعات مربوط و انجام پژوهش‌های تخصصی، در صدر بررسی‌ها و ارائه قرار گرفته است. در چینه مقالات نیز معرفی آنها بر اساس تاریخ چاپ مقاله خواهد بود. در پایان این بخش مقایسه آماری پایگاه‌ها بر اساس نمودار و جدول ارائه می‌گردد.

پایگاه نورمگز بیشترین مقاله را به خود اختصاص داده است و مقالات سایر پایگاه‌ها نیز در اکثر موارد تکرار همان مقالات است و نوآوری یا اطلاعات جدیدی در آن مشاهده نمی‌شود.

پایگاه جامع تاریخ tarikh.inoor.ir:

در این پایگاه که متعلق به مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی (نور) است و تاکنون اطلاعات ۱۵۳ منبع مهم تاریخی در آن ثبت شده است، ۱۱۸۶۴۱ گزارش تاریخی در ۳۷۶ دوره تاریخی موجود است و در میان آنها ۵۳۴ گزارش درباره وقایع مختلف زندگی حضرت حمزه بن عبدالمطلب (ع) گنجانده شده است.

پایگاه جامع قرآنی quran.inoor.ir:

در این پایگاه که متعلق به مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی (نور) و حاوی تفاسیر، ترجمه‌ها و مطالب ارزشمند دیگری درباره قرآن کریم است، در بخش اعلام قرآن ۱۷۷۲ عنوان را در خود جای داده؛ در سه شاخه: درباره، آیات و اعلام مرتبط و در بخش فرهنگ موضوعی که شامل ۲۲۱۳۴۱ موضوع فارسی و ۲۲۷۶۱ موضوع عربی است. در این میان پنج موضوع درباره حمزه بن عبدالمطلب در دسترس کاربران قرار دارد.

پایگاه جامع الاحادیث hadith.inoor.ir:

این پایگاه که توسط مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی (نور) راه اندازی شده است و

منابع حدیثی شیعه را با امکانات متنوع پژوهشی در اختیار کاربران قرار می‌دهد، شامل ۳۹۲۸۴۴ حدیث است که در ۴۲۶ حدیث و ۱۱۱ ترجمه و ۳۹ شرح، مطالبی درباره حمزه بن عبدالمطلب ع ارائه شده است.

پایگاه مجلات تخصصی نور NOORMAGS :

در این پایگاه که متعلق به مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی (نور) است، ۲۹ مقاله درباره حضرت حمزه ع ارائه شده است:

با یاران پیامبر ص در مدینه: حمزه، نقدی، محمد، میقات حج، شماره ۹، پاییز ۱۳۷۳ ش.
سالار شهیدان: به مناسبت سالگرد حمزه سید الشهداء (ع)، مهتدی، محمد هادی، فرهنگ کوثر، شماره ۱۱، بهمن ۱۳۷۶ ش.

حمزه سید الشهداء، نجمی، محمد صادق، میقات حج، شماره ۲۹، ۱۳۷۸ ش.
حمزه سید الشهداء و حرم شریف آن حضرت، نجمی، محمد صادق، میقات حج، شماره ۲۸، ۱۳۷۸ ش.

حضرت حمزه در جنگ احد، نجمی، محمد صادق، میقات حج، شماره ۳۱، ۱۳۷۹ ش.
حرم حضرت حمزه در بستر تاریخ، نجمی، محمد صادق، میقات حج، شماره ۳۳، سال ۱۳۷۹.
تلاش دشمنان در مخدوش کردن شخصیت حضرت حمزه (ع)، نجمی، محمد صادق، میقات حج، شماره ۴۷، بهار ۱۳۸۳ ش.

حمزه سید الشهداء، صالحی، فاطمه، نامه جامعه، شماره ۱۴، ۱۳۸۴ ش.
به مناسبت شهادت حضرت حمزه (ع)، تراپی مرنده، ابراهیم، درس‌هایی از مکتب اسلام، سال ۴۵، شماره ۸، آبان ۱۳۸۴ ش.

حمزه عموی پیامبر، گل افشان، اشرف، فصلنامه فرهنگ کوثر، پیاپی ۶۹، بهار ۱۳۸۶ ش.
اسوه‌های فرماندهی حمزه بن عبدالمطلب، خطیبی کوشکک، محمد، حصون، شماره ۲۸، بهمن و اسفند ۱۳۸۹ ش.

حمزه بن عبدالمطلب، مجتهدی، مهدی، دانشنامه جهان اسلام، شماره ۱۴، ۱۳۸۹ ش.
حیات و مزار حمزه، نبوی، احمد، فرهنگ زیارت، شماره ۹، زمستان ۱۳۹۰ ش.
حمزه بن عبدالمطلب اسد الله و اسد رسوله، عبد المتجلی، محمد رجاء حنفی، منبر الاسلام،

السنة التاسعة و العشرون، رمضان ١٣٩١ ق.

حمزه سيد الشهداء، سردار حماسه آفرين صدر اسلام، گلى زواره، غلامرضا، پاسدار اسلام، شماره ٤٠١، تير و مرداد ١٣٩٤ ش.

حمزه، بقعه، صادقى، مصطفى، دانشنامه حج و حرمين شريفين، جلد هفتم، شماره ٧، ١٣٩٦ ش.
حمزة بن عبد المطلب، محمدى، رمضان، دانشنامه حج و حرمين شريفين، جلد هفتم، شماره هفتم، ١٣٩٦ ش.

شناخت اجمالى حمزه سيد الشهداء ع، حسينى، سيد جواد، مبلغان، شماره ٢٥٢، خرداد و تير ١٣٩٩ ش.

مقالات عربى نور مگز:

اعلام الاسلام: حمزة بن عبد المطلب، المراغى، عبد الله، منبر الاسلام، السنة الثامنة، العدد ٦، جمادى الاخره ١٣٧١ ق.

سيد الشهداء: حمزة بن عبد المطلب، محمد، محمد ابو شهبه، الازهر، المجلد الرابع و العشرون، ربيع الثانى ١٣٧٢ ق.

من اعلام الاسلام: حمزة بن عبد المطلب سيد الشهداء و اول قائد فى الاسلام، الاسلامبولى، عبد العزيز، منبر الاسلام، السنة الواحدة و العشرون، ربيع الثانى ١٣٨٣ ق.
اسد الله حمزة بن عبد المطلب، السكرى، حسين، منبر الاسلام، السنة السادس و العشرون، العدد ١، ١٣٨٨ ق.

اسد الله و اسد رسوله حمزة ابن عبد المطلب رضى الله عنه، سالم عرفات، سالم، منبر الاسلام، السنة الرابعة و الثلاثون، جمادى الاول ١٣٩٦ ق.

اسد الله و سيد الشهداء حمزة بن عبد المطلب، العبد، محمد على، الوعى الاسلامى، السنة التاسعة عشره، العدد ٢٣٤، جمادى الاخره ١٤٠٤ ق.

مشهد حمزة رضى الله عنه، محمد الشرقاوى، محمد، الازهر، السنة السادسة و الخمسون، صفر ١٤٠٤ ق.

حمزة بن عبد المطلب: اسد الله و اسد رسوله و سيد الشهداء، خطاب، محمود شيت، البحوث الاسلاميه، العدد ١١، ذو القعدة ١٤٠٤ ق.

حمزة بن عبد المطلب، اسبر، محمد على، الثقافة الاسلاميه، جمادى الاولى و جمادى الثانيه ١٤٠٩ ق.

رجال من الحرمین الشریفین: حمزه بن عبد المطلب، المهاجر، عباس، میقات الحج (عربی)، السنه الثالثه، ۱۴۱۷ ق.

مناسبه: اسد الله و اسد رسوله الحمزه بن عبد المطلب، تامر، محمد حمزه، بقیه الله، العدد ۲۰۵، تشرین الاول ۲۰۰۸.

مناقب سید الشهداء حمزه بن عبد المطلب رضی الله عنه للشیخ السید جعفر البرزنجی الحسینی المدني رحمت الله علیه، خضیر عباس، حسین، لهواک، وسام، آداب ذی قار، العدد ۱۸، ایلول ۲۰۱۶.

پرتال جامع علوم انسانی ENSANI.IR:

در این پایگاه که متعلق به پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی است ۸ مقاله درباره حضرت حمزه (ع) ارائه شده است:

- حمزه سید الشهداء و حرم شریف آن حضرت، نجمی، محمد صادق، میقات حج، شماره ۲۸، ۱۳۷۸ ش.
- حمزه سید الشهداء، نجمی، محمد صادق، میقات حج، شماره ۲۹، ۱۳۷۸ ش.
- حضرت حمزه در جنگ احد، نجمی، محمد صادق، میقات حج، شماره ۳۱، ۱۳۷۹ ش.
- حرم حضرت حمزه در بستر تاریخ، نجمی، محمد صادق، میقات حج، شماره ۳۳، سال ۱۳۷۹.
- تلاش دشمنان در مخدوش کردن شخصیت حضرت حمزه ع، نجمی، محمد صادق، میقات حج، شماره ۴۷، سال ۱۳۸۳.
- حمزه سید الشهداء، محدثی، جواد، معارف اسلامی، شماره ۶۰، فروردین و اردیبهشت و خرداد و تیر ۱۳۸۴ ش.
- حمزه سید الشهداء، صالحی، فاطمه، نامه جامعه، شماره ۱۴، ۱۳۸۴ ش.
- حمزه عمومی پیامبر ص، گل افشان، اشرف، فصلنامه فرهنگ کوثر، پیاپی ۶۹ (بهار ۱۳۸۶).

ویکی فقه wikifeqh.ir:

در این دانشنامه که محتوای آن در زمینه فقه و اصول و علوم حوزوی است و حاوی ۵۸۳۸۹ مقاله است، سه مقاله درباره حضرت حمزه ع ارائه شده است:

مقبره حمزه بن عبد المطلب

حمزه بن عبد المطلب

۱۳۰ سخن تاریخ / سال پانزدهم، شماره ۳۴، تابستان ۱۴۰۰

سریه حمزه بن عبد المطلب

ویکی شیعه wikishia.net:

در این دانشنامه اینترنتی مربوط به تشیع که وابسته به مجمع جهانی اهل بیت (ع) است و دارای ۷۳۹۲ مقاله است، دو مقاله درباره حضرت حمزه ع ارائه شده:

حمزه بن عبد المطلب

سریه حمزه بن عبد المطلب

دانشنامه جهان اسلام Rch.ac.ir:

در دانشنامه جهان اسلام که دائرةالمعارفی است درباره آموزه‌های دین اسلام و تمدن و فرهنگ ملل مسلمان، از آغاز پیدایش اسلام تا زمان حاضر و تاکنون، ۲۷ جلد آن شامل هزاران مقاله به کوشش بنیاد دایرةالمعارف اسلامی به چاپ رسیده است، تنها یک مقاله درباره حضرت حمزه ع ارائه شده است:

حمزه بن عبد المطلب، مجتهدی، مهدی، جلد ۱۴، ۱۳۹۳ ش.

ویکی پدیا Wikipedia:

در این دانشنامه برخط چندزبانه مبتنی بر وب که با محتوای آزاد و همکاری باز است و با همکاری افراد داوطلب نوشته می‌شود نیز یک مقاله درباره حضرت حمزه ع ارائه شده است:

حمزه بن عبد المطلب

دانشنامه اسلامی wiki.ahlolbait.com:

در این دانشنامه که رسالت آن تبیین، توضیح و تفسیر موضوعات مطرح اسلامی، وقایع تاریخ اسلام، شخصیت‌های اسلامی، اصطلاحات اسلامی و... با رویکرد شیعه اثنی عشری است و دارای ۱۴۱۲۳ مقاله است یک مقاله درباره حضرت حمزه ع ارائه شده:

حضرت حمزه علیه السلام (مقاله‌ای است مربوط به مجله میقات حج که در این پایگاه

بارگذاری شده است با مشخصات: نجمی، محمدصادق، میقات حج، تابستان ۱۳۷۸، شماره ۲۸)

ویکی نور wikinoor.ir :

در این دانشنامه تخصصی کتاب‌شناسی و زندگی‌نامه که متعلق به مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی (نور) و حاوی ۱۳۲۲۳ مقاله است، یک مقاله درباره حضرت حمزه ع ارائه شده: مقاله معرفی کتاب: حمزه سید الشهداء، نجمی، محمد صادق، تهران، نشر مشعر، ۱۳۸۵ ش.

پایگاه بانک اطلاعات نشریات کشور MAGIRAN:

این پایگاه اینترنتی که مطالب و مقالات ۱۳۰۰۰۰ جلد از ۳۳۰۰ عنوان از مجلات ایرانی را برای مطالعه علاقمندان و پژوهشگران در رشته‌های مختلف علمی و تخصصی فراهم آورده است، تنها یک مقاله درباره حضرت حمزه ع ارائه کرده:

حمزه عموی پیامبر ص، گل افشان، اشرف، فصلنامه فرهنگ کوثر، پیاپی ۶۹ (بهار ۱۳۸۶).
*** در برخی از پایگاه‌های خبری و اطلاع‌رسانی نیز مقالات کوتاهی درباره حضرت حمزه (ع) منتشر شده است. هر چند بیشترین، ویژگی‌های یک مقاله علمی را ندارد اما می‌تواند برای مخاطب عام سودمند باشد که به برخی از آن اشاره می‌شود:

اسلام کوئست islamquest.net

خبرگزاری تسنیم tasnimnews.com

باشگاه خبرنگاران جوان yjc.ir

خبرگزاری مهر mehrnews.com

خبرگزاری مشرق mashregnews.ir

پایگاه حجیج hajj.com

نرم افزارها:

در این بخش مهمترین نرم افزارهای تخصصی تولید شده در حوزه علوم اسلامی که درباره موضوع مقاله مطالبی در آنها ارائه شده است، بررسی خواهند شد. معرفی کوتاه نرم افزار جهت آشنایی مخاطب با قابلیت‌ها و امکانات محتوای آن و نیز ارائه آمار مطالب مربوط به حضرت حمزه (ع) در هر نرم افزار به تفکیک و سپس مقایسه آماری نرم افزارها با یکدیگر، می‌تواند

خواننده را با جایگاه حضرت حمزه (ع) در گستره نرم افزاری آشنا سازد. در جستجوی اطلاعات مربوط به حضرت حمزه (ع) در نرم افزارهای مختلف ممکن است در مواردی این اطلاعات در چند مجلد از یک عنوان کتاب قرار گرفته باشد که در ارائه آمار، نتایج جستجو به تفکیک در عناوین و مجلدات کتابها ارائه خواهد شد. همچنین کتابهایی که بیشترین پاسخهای مربوط را در هر نرم افزار به خود اختصاص داده‌اند، با ارائه آمار پاسخها مشخص خواهد گردید.

نرم افزار تراجم و کتابشناسی ۳:

این نرم افزار که از تولیدات مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی است، کتابخانه‌ای است شامل ۳۵۹ عنوان کتاب از ابتدای قرن سوم تا دوران معاصر که به زندگانی صحابه پیامبر (ص) و اهل بیت (ع)، علما و دانشمندان، خاندانها، مذاهب و مشاهیر جهان اسلام و تألیفات صاحبان قلم می‌پردازد و با قابلیت‌ها و امکانات متنوع، امکان مطالعه و پژوهش را برای کاربران فراهم می‌سازد.

گزارش آماری نتیجه جستجوی ترکیبی درباره حمزه بن عبدالمطلب ع: این برنامه شامل ۳۵۹ عنوان کتاب است که در ۱۳۸ عنوان از آن، ۹۵۸ پاسخ برای جستجو درباره «حمزه بن عبدالمطلب» قابل مشاهده است که ۲ عنوان از کتابها به زبان فارسی و ۱۳۶ عنوان نیز به زبان عربی است.

در میان نتایج جستجو، کتابهای تاریخ مدینه دمشق با ۸۶ مورد، اعیان الشیعه با ۸۱ مورد، طبقات الکبری با ۷۶ مورد، بیشترین پاسخها را به خود اختصاص داده‌اند.

نام نرم افزار	تعداد کتابها	تعداد کتابهای مورد استناد	تعداد کتابهای فارسی	تعداد کتابهای عربی	فراوانی پاسخها
تراجم و کتابشناسی ۳	۳۵۹	۱۳۸	۲	۱۳۶	۹۵۸

نرم افزار تاریخ ایران اسلامی ۲:

نرم افزار تاریخ ایران اسلامی نسخه ۲، شامل مهمترین کتاب‌های کهن مربوط به تاریخ ایران است و به لحاظ زمانی، تاریخ ایران دوره اسلامی تا اواخر دوره قاجار را در بر می‌گیرد و به عنوان پیش‌درآمد، برخی از کتب کهن و پژوهش‌های جدید درباره‌ی تاریخ ایران باستان نیز در برنامه‌گنجانده شده است. موضوع کتاب‌های این برنامه، درباره دولت‌های شکل گرفته در ایران مانند طاهریان، سامانیان، صفاریان، غزنویان، سلجوقیان، خوارزمشاهیان، مغول، ایلخانان، صفویه، افشاریه، زندیه، قاجاریه و مشروطه است.

گزارش آماری نتیجه جستجوی ترکیبی درباره حمزه بن عبد المطلب (ع):

این برنامه شامل ۲۸۲ عنوان کتاب است که در ۱۸ عنوان از آن ۷۳ پاسخ برای جستجو درباره «حمزه بن عبد المطلب» قابل مشاهده است که ۸ عنوان از کتاب‌ها به زبان فارسی و ۱۰ عنوان نیز به زبان عربی است. در میان نتایج جستجو، کتاب‌های تاریخ طبری با ۲۵ مورد، الکامل فی التاریخ با ۹ مورد، ظفرنامه مستوفی و تاریخنامه طبری هر کدام با ۷ مورد بیشترین پاسخ‌ها را به خود اختصاص داده است.

نام نرم افزار	تعداد کتاب‌ها	تعداد کتاب‌های مورد استناد	تعداد کتاب‌های فارسی	تعداد کتاب‌های عربی	فراوانی پاسخ‌ها
تاریخ ایران اسلامی	۲۸۲	۱۸	۸	۱۰	۷۳

نرم افزار جامع الاحادیث ۳/۵:

این برنامه که از تولیدات مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی (نور) است، با بهره‌گیری از قابلیت‌های فنی، ضمن عرضه مجموعه کاملی از مصادر حدیثی شیعه به همراه ترجمه‌ها و

شرح‌های نگاشته شده بر این مصادر، امکان ثبت دقیق روایات، گردآوری روایات در یک منبع واحد، جستجوی سریع، مقایسه بین متون و... را در اختیار کاربران خود قرار داده است.

گزارش آماری نتیجه جستجوی ترکیبی درباره حمزه بن عبد المطلب (ع):

این برنامه شامل ۴۳۱ عنوان کتاب است که در ۱۸۱ عنوان، ۹۱۶ پاسخ برای جستجو درباره «حمزه بن عبد المطلب» قابل مشاهده است. این نتایج در ۴۵ کتاب به زبان فارسی و ۱۳۶ کتاب به زبان عربی موجود است.

در میان نتایج جستجو، کتاب‌های بحار الانوار علامه مجلسی با ۱۴۲ مورد، شرح نهج البلاغه ابن ابی الحدید با ۵۱ مورد و منهاج البراعه فی شرح نهج البلاغه ۲۸ مورد از پاسخ‌ها را به خود اختصاص داده است.

نام نرم افزار	تعداد کتاب‌ها	تعداد کتاب‌های مورد استناد	تعداد کتاب‌های فارسی	تعداد کتاب‌های عربی	فراوانی پاسخ‌ها
جامع الاحادیث ۳/۵	۴۳۱	۱۸۱	۴۵	۱۳۶	۹۱۶

۱. نرم افزار جامع تفاسیر نور ۳:

دانشنامه چندرسانه‌ای قرآن کریم با عنوان جامع تفاسیر نور، از تولیدات مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی (نور) است که با ارائه متن کامل ۴۹۶ عنوان کتاب ترجمه، تفسیر و فرهنگ‌نامه قرآنی در ۲۱۹۲ جلد، به همراه قابلیت‌های مفید فنی برای مطالعه، جستجوی ساده و پیشرفته با سرعت پردازش اطلاعات مناسب، امکان مشاهده ارتباط متون با شرح‌ها و ترجمه‌های‌شان، نمایش آیات موجود در متون تفسیری، نمایش هم زمان قرآن، ترجمه‌ها و تفاسیر با امکان سفارشی کردن فهرست کتب ترجمه و تفسیر و مشاهده تجزیه و ترکیب هر آیه، ارائه متن کامل ۲۹ ترجمه در ۱۲ زبان رایج دنیا با قابلیت جستجوی ساده و پیشرفته، مشاهده ترجمه، تفسیر، حدیث و نگارخانه، مبتنی بر آیه انتخابی توسط کاربر، اعلام شأن نزول آیات،

روایت‌های مربوط به آیات، ۱۷ دوره ترتیل کامل قرآن، ارائه ترجمه گویا، بیش از ۱۴۰ قطعه صوت قرائت مجلسی از قاریان مشهور، ۲۱۴ تصویر و بیش از ۳۶ قطعه فیلم مربوط به آیات، اطلاعات مربوط به نسخه‌شناسی، کتاب‌شناسی و مؤلف‌شناسی برای کاربر، مهمترین نیازهای کاربران خود در زمینه پژوهش‌های قرآنی را برطرف کرده است.

گزارش آماری نتیجه جستجوی ترکیبی درباره حمزه بن عبد المطلب (ع):

نرم افزار جامع تفاسیر نور شامل ۴۹۶ عنوان کتاب در ۲۱۹۲ جلد است که در ۲۱۸ عنوان از آن ۱۱۳۹ پاسخ درباره «حمزه بن عبد المطلب» یافت شد که در ۲۱ کتاب به زبان فارسی و ۱۹۶ کتاب به زبان عربی قابل مشاهده است. در میان پاسخ‌ها، کتاب‌های بحار الانوار علامه مجلسی با ۱۴۲ مورد، تفسیر مبهمات القرآن با ۲۴ مورد، الدر المنثور فی التفسیر بالمأثور با ۲۲ مورد بیشترین نتیجه را به خود اختصاص داده است.

نام نرم افزار	تعداد کتاب‌ها	تعداد کتاب‌های مورد استناد	تعداد کتاب‌های فارسی	تعداد کتاب‌های عربی	فراوانی پاسخ‌ها
جامع تفاسیر نور ۳	۴۹۶	۲۱۸	۲۱	۱۹۶	۱۱۳۹

۲. نرم افزار جامع فقه اهل البیت ۲:

برنامه‌ی جامع فقه اهل‌البیت (ع) نسخه ۲ از تولیدات مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی است و شامل ۱۲۴۸ عنوان کتاب، در بیش از ۳۰۰۰ جلد بوده که بستر مناسبی را برای پژوهش در زمینه فقه شیعه در اختیار علاقمندان قرار داده است. ایجاد میزهای پژوهشی و مدیریت آن، ارائه‌ی متون کتاب‌ها با قابلیت‌های پژوهشی فراوان، جستجوهای متنوع در بخش‌های مختلف برنامه، ارائه‌ی آیات الأحکام مربوط به ۴۹ باب از ابواب

اصلی فقه و اتصال به کتاب‌های فقهی، ارائه‌ی ۱۴۳ قاعده‌ی فقهی و اتصال به عناوین ابواب مرتبط در کتاب‌های فقهی، ارتباط بین متن‌ها با شروح، حواشی و ترجمه‌های آن (۳۵۰ عنوان کتاب و ۱۵۰۰ جلد)، ارتباط متن‌ها با قرآن، آیات الأحکام، شروح، حواشی، ترجمه‌ها و لغتنامه‌ها، تفکیک متون کتاب‌ها در قالب ۶۲ باب اصلی فقه، بخشی از امکانات و قابلیت‌های پژوهشی و فنی این برنامه است.

گزارش آماری نتیجه جستجوی ترکیبی درباره حمزه بن عبد المطلب (ع):

این برنامه شامل ۱۲۴۹ عنوان کتاب در بیش از ۳۰۰۰ جلد است که در ۱۴۴ عنوان از آن ۳۲۹ پاسخ برای جستجو درباره «حمزه بن عبد المطلب» قابل مشاهده است. این نتایج در ۸ کتاب به زبان فارسی و ۱۳۶ کتاب به زبان عربی موجود است. در میان نتایج جستجو، کتاب بحار الانوار با ۱۳ مورد، مرآة العقول فی شرح اخبار الرسول با ۱۲ مورد، تاج العروس من جواهر القاموس با ۱۱ مورد، منتهی المطلب فی تحقیق المذهب، الوافی، مستدرک الوسائل و مستنبط الوسائل و معجم رجال الحدیث هر کدام با ۱۰ مورد، بیشترین نتیجه را به خود اختصاص داده است.

نام نرم افزار	تعداد کتاب‌ها	تعداد کتاب‌های مورد استناد	تعداد کتاب‌های فارسی	تعداد کتاب‌های عربی	فراوانی پاسخ‌ها
جامع فقه اهل البیت ۲	۱۲۴۹	۱۴۴	۸	۱۳۶	۳۲۹

۳. نرم افزار جغرافیای جهان اسلام ۲:

نرم افزار جغرافیای جهان اسلام ۲ از تولیدات مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی، مجموعه‌ای از منابع کهن و جدید تا دوره قاجار است که شامل شناخت مسالک(راه‌ها)، ممالک(شهرها)، مزارات دانشمندان و علماء، سفرنامه‌ها، معجم جغرافیایی و نقشه‌هاست.

هم‌آهنگ‌سازی جای‌ها با فرمت و شکل تخصصی، ارائه نقشه و قابلیت لینک و پیوند جای‌ها با نقشه‌ها، از ویژگی‌های این نرم‌افزار است.

گزارش آماری نتیجه جستجوی ترکیبی درباره حمزه بن عبد المطلب (ع):

این برنامه شامل ۴۱۴ عنوان کتاب است که در ۸۸ عنوان از آن ۴۱۵ پاسخ برای جستجو درباره «حمزه بن عبد المطلب» یافت شد. این نتایج در ۱۳ کتاب به زبان فارسی و ۷۵ کتاب به زبان عربی قابل مشاهده است.

در میان نتایج جستجو، کتاب‌های تاریخ مدینه دمشق با ۸۶ مورد، العقد الثمین فی تاریخ البلد الامین با ۲۳ مورد و وفاء الوفا باخبر دار المصطفی با ۱۸ مورد، بیشترین نتایج را به خود اختصاص داده است.

نام نرم افزار	تعداد کتاب‌ها	تعداد کتاب‌های مورد استناد	تعداد کتاب‌های فارسی	تعداد کتاب‌های عربی	فراوانی پاسخ‌ها
جغرافیای جهان اسلام ۲	۴۱۴	۸۸	۱۳	۷۵	۴۱۵

۴. نرم افزار دانشنامه تاریخ تشیع:

دانشنامه تاریخ تشیع، مجموعه اطلاعات ارزنده‌ای درباره مذهب تشیع و فعالیت‌های شیعیان از زمان پیدایش این مذهب تا قرن حاضر است. بررسی پیدایش و فراز و نشیب تشیع، جایگاه فرهنگی و تمدنی شیعیان و حیات سیاسی - اجتماعی آنان در ادوار مختلف تاریخی، از خلال منابع معتبر، از رسالت‌های مهم این نرم‌افزار بوده است.

ارائه ۳۰۰ عنوان از مهم‌ترین کتاب‌های مرتبط با تاریخ تشیع، حدود ۱۲۰۰ مقاله تخصصی، دسته‌بندی اطلاعات ۱۲۰ جلد از کتاب‌های برنامه به صورت تخصصی و منظم در یک درخت با بیش از ۴۰۰۰۰ ارجاع، شرح حال مشاهیر و دانشمندان شیعی با بیش از ۵۰۰۰۰ ارجاع متنی، ارائه بیش از ۴۰۰ نقشه تخصصی تاریخ تشیع و قریب ۳۰۰ تصویر از علما و دانشمندان طراز اول

تشیع، از امکانات کاربردی این برنامه است.

گزارش آماری نتیجه جستجوی ترکیبی درباره حمزه بن عبد المطلب (ع):

این برنامه شامل ۳۰۰ عنوان کتاب است که در ۴۴ عنوان از آن ۱۰۴ پاسخ برای جستجو درباره «حمزه بن عبد المطلب» یافت شد. این نتایج در ۱۲ کتاب به زبان فارسی و ۳۲ کتاب به زبان عربی قابل مشاهده است.

در میان نتایج جستجو، کتاب های اعیان الشیعه با ۲۶ مورد، الدرجات الرفیعه فی طبقات الشیعه و التشیع المصری الفاطمی هر کدام با ۶ مورد بیشترین نتایج را به خود اختصاص داده است.

نام نرم افزار	تعداد کتاب ها	تعداد کتاب های مورد استناد	تعداد کتاب های فارسی	تعداد کتاب های عربی	فراوانی پاسخ ها
دانشنامه تاریخ تشیع	۳۰۰	۴۴	۱۲	۳۲	۱۰۴

۵. نرم افزار رجال شیعه:

برنامه کتابخانه رجال شیعه از تولیدات مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی، متن حدود ۱۰۰ عنوان از منابع و تألیفات مهم علم رجال را در بیش از ۵۰۰ جلد همراه با قابلیت های متنوعی جهت جستجو و انجام پژوهش های گوناگون، در دسترس کاربران قرار داده است. نمایه زنی بر متن، ثبت نظرات شخصی کاربر درباره مطالب کتب، رنگی کردن متن های منتخب و انتخاب عنوان برای آن، مقایسه بین دو متن، جستجوهای متنوع، فرهنگ اعلام، لغت نامه و یادداشت بخشی از امکانات این برنامه است.

گزارش آماری نتیجه جستجوی ترکیبی درباره حمزه بن عبد المطلب (ع):

این برنامه شامل ۱۰۰ عنوان کتاب است که در ۳۱ عنوان، ۱۴۹ پاسخ برای جستجو درباره «حمزه بن عبد المطلب» یافت شد. این نتایج در ۱ کتاب به زبان فارسی و ۳۰ کتاب به زبان

عربی قابل مشاهده است.

در میان نتایج جستجو، کتاب های تنقیح المقال فی علم الرجال (ط الحدیثه) با ۲۵ مورد، بهجۀ الامال فی شرح زبده المقال با ۱۳ مورد و مستدرکات علم رجال الحدیث با ۱۰ مورد بیشترین نتایج را به خود اختصاص داده است.

نام نرم افزار	تعداد کتاب ها	تعداد کتاب های مورد استناد	تعداد کتاب های فارسی	تعداد کتاب های عربی	فراوانی پاسخ ها
رجال شیعه	۱۰۰	۳۱	۱	۳۰	۱۴۹

۶. نرم افزار سیره معصومان:

برنامه سیره معصومان از تولیدات مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی، در بردارنده مهمترین کتاب های مربوط به تاریخ زندگانی و سیره چهارده معصوم (ع) است. ارائه ۴۴۵ عنوان کتاب به زبان عربی، فارسی و انگلیسی، نمودار درختی زندگانی معصومان در هفت محور اصلی و چندین محور فرعی از میان ۲۳۴ عنوان کتاب و بیش از ۵۰۰۰۰ واژه غیر تکراری، ارائه گاه شمار رخدادها و حوادث از ولادت پیامبر تا پایان عصر غیبت صغری (سال ۳۲۹)، بر اساس تاریخ هجری قمری، هجری شمسی و میلادی و ارائه تبارنامه سادات طالبین از میان چهار عنوان کتاب مهم انساب به صورت مشجر بخشی از قابلیت های این برنامه است.

گزارش آماری نتیجه جستجوی ترکیبی درباره حمزه بن عبد المطلب (ع):

این برنامه شامل ۴۲۱ عنوان کتاب است که در ۲۳۸ عنوان از آن ۱۸۱۲ پاسخ برای جستجو درباره «حمزه بن عبد المطلب» یافت شد. این نتایج در ۵۰ کتاب به زبان فارسی و ۱۸۸ کتاب به زبان عربی قابل مشاهده است.

در میان نتایج جستجو، کتاب های بحار الانوار با ۸۵ مورد، احقاق الحق و ازهاق الباطل با ۶۲ مورد، الطبقات الکبری با ۵۱ مورد، سبل الهدی و الرشاد با ۵۰ مورد بیشترین نتایج را به خود

نام نرم افزار	تعداد کتاب ها	تعداد کتاب های مورد استناد	تعداد کتاب های فارسی	تعداد کتاب های عربی	فراوانی پاسخ ها
سیره معصومان	۴۲۱	۲۳۸	۵۰	۱۸۸	۱۸۱۲

اختصاص داده است.

۷. نرم افزار کتابخانه تراث اسلامی ۳:

نرم افزار تراث از تولیدات مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی، شامل ۳۸۵ عنوان از کتاب‌های مربوط به فرهنگ، ادب، و علوم مسلمانان است که مطالب مندرج در آن حاوی گزارش‌های ادبی، تاریخی، حدیثی، اخلاقی، حکمت و فکاهه است. دامنه محتوایی برنامه شامل کتاب‌هایی در شمار کتب متون است و به لحاظ دامنه زمانی، کتاب‌های قدما را پوشش می‌دهد و به کتاب‌ها و پژوهش‌های جدید پرداخته است.

گزارش آماری نتیجه جستجوی ترکیبی درباره حمزه بن عبد المطلب (ع):

این برنامه شامل ۳۸۵ عنوان کتاب است که در ۶۶ عنوان از آن ۱۶۷ پاسخ برای جستجو درباره «حمزه بن عبد المطلب» یافت شد. این نتایج در ۱ کتاب به زبان فارسی و ۱۶۶ کتاب به زبان عربی قابل مشاهده است.

در میان نتایج جستجو، کتاب‌های نهاییه الارب فی فنون الادب با ۳۶ مورد، الاغانی ۱۰ مورد، دیوان

حسان بن ثابت و کتاب نسب قریش هر کدام با ۶ مورد بیشترین پاسخ‌ها را به خود اختصاص داده است.

نام نرم افزار	تعداد کتاب ها	تعداد کتاب های مورد استناد	تعداد کتاب های فارسی	تعداد کتاب های عربی	فراوانی پاسخ ها
تراث اسلامی ۳	۳۸۵	۶۶	۱	۱۶۶	۱۶۷

۸. نرم افزار کتابخانه کلام اسلامی ۱/۲:

نرم افزار کتابخانه کلام اسلامی از تولیدات مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی است که ۶۶۰ عنوان کتاب از قرن دوم تا زمان حاضر را در موضوع کلام اسلامی به زبان‌های عربی، فارسی و انگلیسی در اختیار کاربران خود قرار داده است.

گزارش آماری نتیجه جستجوی ترکیبی درباره حمزه بن عبد المطلب (ع):

این برنامه شامل ۶۶۰ عنوان کتاب در بیش از هزار جلد است که در ۱۵۱ عنوان از آن ۶۶۲ پاسخ برای جستجو درباره «حمزه بن عبد المطلب» یافت شد. این نتایج در ۳۷ کتاب به زبان فارسی و ۱۱۴ کتاب به زبان عربی قابل مشاهده است. در میان نتایج جستجو، کتاب های بحار الانوار با ۷۱ مورد، شرح نهج البلاغه ابن ابی الحدید با ۴۵ مورد، دلائل النبوه با ۲۸ مورد بیشترین نتایج را به خود اختصاص داده است.

نام نرم افزار	تعداد کتاب ها	تعداد کتاب های مورد استناد	تعداد کتاب های فارسی	تعداد کتاب های عربی	فراوانی پاسخ ها
کتابخانه کلام اسلامی ۱/۲	۶۶۰	۱۵۱	۳۷	۱۱۴	۶۶۲

۹. نرم افزار نور السیره ۲:

برنامه نور السیره ۲ از تولیدات مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی شامل ارائه متن ۸۴ عنوان کتاب تاریخی در ۴۱۰ مجلد است. ارائه اطلاعات ۸ عنوان از مهمترین کتاب‌های تاریخی در قالب‌های ۷۰ گانه تحت عنوان تاریخ‌نامه، اطلاعات کتاب جهره انساب العرب به صورت مشجر، ۵۷ نقشه مربوط به مهمترین حوادث تاریخ اسلام و ۱۰۱ تصویر از اماکن تاریخی، قرآن، لغت‌نامه، دو محیط کاربری مجزا، مبدل تقویم و مقایسه بین کتب، بخشی از امکانات این برنامه است.

نام نرم افزار	تعداد کتاب ها	تعداد کتاب های مورد استناد	تعداد کتاب های فارسی	تعداد کتاب های عربی	فراوانی پاسخ ها
نور السیره ۲	۸۴	۵۴	۱۴	۴۱	۹۴۹

گزارش آماری نتیجه جستجوی ترکیبی درباره حمزه بن عبد المطلب (ع):

این برنامه شامل ۸۴ عنوان کتاب در ۴۱۰ مجلد است که در ۵۴ عنوان از آن ۷۳۴ پاسخ در بخش کتابخانه و ۲۱۵ پاسخ در بخش تاریخ‌نامه درباره جستجو برای «حمزه بن عبد المطلب» یافت شد. این نتایج در ۱۴ کتاب به زبان فارسی و ۴۱ کتاب به زبان عربی قابل مشاهده است. در میان نتایج جستجو، کتاب های الطبقات الکبری و ترجمه آن با ۸۵ مورد، السیره النبویه و ترجمه آن با ۶۸ مورد، المغازی و ترجمه آن با ۵۵ مورد و سبل الهدی با ۴۹ مورد بیشترین پاسخ‌ها را به خود اختصاص داده است.

۱۰. نرم افزار مقتل الحسین (ع):

برنامه فوق که توسط مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی تولید شده، شامل ارائه متن ۱۰۱ عنوان کتاب مربوط به قیام سیدالشهداء(ع) است که در ۷ عنوان تخصصی دسته‌بندی شده است. ارائه گزینشی مطالب ۳۷ عنوان از کتاب‌های مهم عمومی تاریخی و نگارخانه برنامه شامل مقتل خوانی، اشعار، زیارات، تصاویر و نقشه‌ها، سخنرانی و مداحی و جستجوی صوتی از امکانات و قابلیت‌های این برنامه است.

گزارش آماری نتیجه جستجوی ترکیبی درباره حمزه بن عبد المطلب (ع):

این برنامه شامل ۱۰۱ عنوان کتاب است که در ۲۴ عنوان از آن ۶۸ پاسخ برای جستجو درباره «حمزه بن عبد المطلب» یافت شد. این نتایج در ۶ کتاب به زبان فارسی و ۱۸ کتاب به زبان عربی قابل مشاهده است.

در میان نتایج جستجو، کتاب‌های الاستیعاب فی معرفة الاصحاب با ۱۶ مورد، موسوعه الامام الحسین ع با ۱۳ مورد و کتاب‌های مقتل الحسین ع و ذخیره الدارین فیما يتعلق بمصائب الحسین

ع هر کدام با ۴ پاسخ بیشترین نتایج را به خود اختصاص داده است.

نام نرم افزار	تعداد کتاب ها	تعداد کتاب های مورد استناد	تعداد کتاب های فارسی	تعداد کتاب های عربی	فراوانی پاسخ ها
مقتل الحسین ع	۱۰۱	۲۴	۶	۱۸	۶۸

۱۱. نرم افزار مکتبه الشامله

مکتبه الشامله یکی از نرم افزارهای مهم و کارآمد در زمینه کتاب‌های علوم اسلامی و ارائه منابع اهل سنت در موضوعات مختلف است. رابط کاربری این برنامه به زبان عربی است و تاکنون چندین نسخه از این برنامه ارائه شده است که در نسخه‌های مختلف تعداد کتاب‌های برنامه متغیر بوده است. از امکانات این برنامه می‌توان موارد زیر اشاره کرد:

ردیف	نام مجموعه	تعداد کتاب ها	فراوانی پاسخ ها	ردیف	نام مجموعه	تعداد کتاب ها	فراوانی پاسخ ها
۱	عقاید	۱۵۴۹	۱۷۱	۱۱	فقه عام	۳۶۸	۶۷
۲	تفسیر قرآن	۱۹۰	۴۱۷	۱۲	سیاست شرعیه و قضاء	۱۳۸	۳۹
۳	علوم قرآن	۳۲۱	۴۶	۱۳	الفتاوی	۱۳۳	۴۸
۴	متون حدیث	۳۲۱	۷۲۲	۱۴	اخلاق و آداب و رقائق	۲۲۳	۲۷

۱۴۴ سخن تاریخ / سال پانزدهم، شماره ۳۴، تابستان ۱۴۰۰

۴۵۲	۱۱۸	سیره و شمائل شریفه	۱۵	۹۸	۸۶۱	اجزاء حدیثیه	۵
۴۱۱	۳۴۵	رجال و طبقات و تراجم	۱۶	۳۲۱	۱۲۶	تخریج	۶
۷۰	۲۹	انساب	۱۷	۷۹	۱۵۵	البانی	۷
۳۲۹	۱۵۸	تاریخ	۱۸	۵۸۸	۲۶۷	شروح حدیث	۸
۳۴	۶۰	بلدان	۱۹	۹	۱۶۹	مصطلح و علوم حدیث	۹
۱۷	۱۳۳	ابن تیمیه	۲۰	۱۲۵	۴۳۹	فقه مذاهب اربعه	۱۰
فراوانی پاسخ ها	تعداد کتاب ها	نام مجموعه	ردیف	فراوانی پاسخ ها	تعداد کتاب ها	نام مجموعه	ردیف
۶۰۶	۴۰۰	تراجم و طبقات	۳۱	۱۹	۷۲	ابن قیم	۲۱
۳۶	۱۱۶	غریب و معاجم و لغة الفقه	۳۲	۹۰	۲۷۰	ادبی	۲۲
۸۷۲	۱۵۷	سیره و شمائل	۳۳	۸۶	۳۰۸	لغت و معاجم	۲۳
۱۳۱	۳۲۷	ادب و بلاغت	۳۴	۲۵۵	۱۲۲۶	عامه	۲۴
۳۸	۶۶	بلدان و جغرافیا و رحلات	۳۵	۸	۲۳۴	علوم حدیث	۲۵

۲۶	بحوث و مسائل	۲۸۰	۱۸	۳۶	دعوت و احوال المسلمین	۲۵۲	۵۴
۲۷	تخریج و زوائد	۱۲۹	۳۱۱	۳۷	محاضرات مفرغه	۶۱	۲۸
۲۸	اصول فقه و قواعد فقهیه	۲۳۰	۱۱	۳۸	علل و سوالات	۶۴	۱۵
۲۹	رفاق و آداب و اذکار	۲۰۴	۳۴	۳۹	فقه حنفی	۴۹	۹
۳۰	تاریخ	۱۷۳	۳۶۱	۴۰	انساب	۲۲	۶۴

جستجوی سریع، امکان تعیین محدوده جستجو، امکان جستجوی ترکیبی و واژه‌ای در برنامه، لیست درختی موضوعات هر کتاب، امکان ایجاد شناسنامه برای هر کتاب، امکان وارد کردن کتاب‌هایی با فرمت word و book در برنامه، امکان خروجی گرفتن از کتاب‌های مورد نظر به صورت word و HTML، سهولت نسخه‌برداری و کپی‌برداری از متون، امکان موضوع دهی برای دسته‌بندی راحت‌تر کتابها، حجم کم برای نرم افزار خام، به روزآوری کتاب‌ها روی سایت نرم افزار و امکان بارگیری و اضافه‌سازی به بانک مورد نظر، به‌روز رسانی نرم افزار از طریق اینترنت، ارائه شناسه کتاب و بررسی راوی و اساتید او.

گزارش آماری نتیجه جستجوی ترکیبی درباره حمزه بن عبد المطلب (ع):

در میان ۱۰۷۴۳ عنوان از کتاب‌های برنامه که به زبان عربی و در ۴۰ موضوع دسته‌بندی شده است، ۷۱۱۶ پاسخ برای جستجو درباره «حمزه بن عبد المطلب» یافت شد.

نتیجه‌گیری

پس از بررسی محتوای پایگاه‌های اینترنتی و برنامه‌های نرم افزاری (نرم افزارهای مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی و نرم افزار المکتبۃ الشامله) و استخراج جداول آماری و مقایسه مطالب آن با یکدیگر، نتایج زیر به دست آمد:

(۱) در میان نرم افزارهای بررسی شده، اطلاعات دو نرم افزار سیره معصومان (ع) و نور السیره ۲ درباره حمزه بن عبد المطلب به صورت موضوعی، منسجم، دسته‌بندی شده و پژوهش‌محور از منابع معتبر و متون کهن تهیه و ارائه شده است و اطلاعات باقی نرم افزارها با جستجوی لفظی و به صورت غیرمنسجم در دسترس است. در قسمت زندگی‌نامه، نرم افزار سیره معصومان و در بخش فهرست‌گزینی مطالب موجود درباره حمزه بن عبد المطلب (ع)، به صورت یک‌جا در اختیار کاربر قرار دارد. در قسمت تاریخ‌نامه نرم افزار نور السیره ۲ نیز می‌توان مطالب دسته‌بندی شده‌ای را ذیل عنوان حمزه بن عبد المطلب مورد مطالعه قرار داد.

(۲) هر چند که اکثر نرم افزارهای بررسی شده به صورت موضوعی تولید شده است، ولی با توجه به گونه‌های اطلاعاتی برخی از منابع و مفید بودن محتوای آن در چند موضوع همچون کتاب بحارالانوار که در نرم افزارهای تاریخی و تفسیری و حدیثی و کلامی و چند نرم افزار دیگر موجود است، تعدادی از منابع و متون در چند نرم افزار مورد استفاده قرار گرفته است و می‌توان آن را منابع مشترک نامید.

در این میان، سه کتاب بحارالانوار، تاریخ مدینه دمشق و الطبقات الکبری بیشترین آمار پاسخ‌های مرتبط با حمزه بن عبد المطلب (ع) را در میان نرم افزارهای مرکز نور به خود اختصاص داده است.

اشتراک و هم‌پوشانی مطالب مربوط به وقایع صدر اسلام و رویدادهای زندگی برخی از امامان (ع) باعث شده است که به طور مثال در دو نرم افزار سیره معصومان (ع) و نور السیره ۲، تعداد ۲۳ منبع به صورت مشترک در این دو نرم افزار مورد استفاده قرار گرفته باشد که البته نوع نگاه و استخراج و دسته‌بندی‌های پژوهشی در این دو برنامه، در برخی از موارد متفاوت بوده و کارکردهای متنوعی دارند.

۳) اشتراک تعدادی از منابع در نرم افزارهای مختلف، باعث اشتراک پاسخها در پاره‌ای از جستجوها می‌گردد و در نظر قرار دادن نتایج جستجو در یکی از نرم افزارها و حذف و پالایش منابع مشترک در نتایج جستجوی سایر نرم افزارها، موجب کاهش آمار فراوانی پاسخها خواهد شد که با تجمیع منابع نرم افزارها در یک نرم افزار واحد، این نتیجه قابل حصول خواهد بود.

۴) اکثر منابع و متون موجود در نرم افزارها و مقالات منتشر شده در پایگاهها نسبت به حمزه بن عبدالمطلب (ع)، رویکرد و دیدگاه مثبتی را منعکس کرده و شخصیت، اقدامات و تلاش‌های ایشان را در حمایت از رسول خدا (ص) و دین اسلام و در مبارزه با دشمنان اسلام، مورد ستایش و تمجید قرار داده است.

۵) وجود منابع مشترک در برخی از نرم افزارها، دقت در گونه‌شناسی اطلاعات و برشمردن تفاوتها را تحت‌تأثیر قرار می‌دهد، ولی درباره رویکرد کلی و نگاه کلان نرم افزارها می‌توان به نکاتی اشاره کرد؛ نرم افزارهای تاریخی و جغرافیایی همچون تاریخ ایران و سیره معصومان و نور السیره و مقتل الحسین (ع) بیشتر به جنبه‌های دنیوی و این جهانی زندگی و سیره حمزه بن عبدالمطلب توجه کرده ولی نرم افزارهای روایی همچون جامع الاحادیث، به وجوه فرادنیوی زندگی حمزه بن عبدالمطلب نیز پرداخته است. روایاتی را که از پیامبر خدا (ص) و بعضی از امامان معصوم (ع) درباره مقام و منزلت حمزه در بهشت و در نزد خداوند بیان شده است، می‌توان در این برنامه مورد مطالعه و بررسی قرار داد.

سنخ اطلاعات و رویکرد کلی نرم افزار جامع تفاسیر نیز پرداختن به آیاتی است که بنا بر نظر مفسران به صورت اختصاصی درباره حمزه بن عبدالمطلب نازل شده است یا درباره گروهی نازل شده است که حمزه نیز جزو آن گروه قرار دارد.

۶) گونه‌شناسی اطلاعات نرم افزار مکتبۃ الشامله نیز که منابع اهل سنت را در موضوعات مختلف در یک برنامه گردآوری کرده، تقریباً از قواعد پیش‌گفته تبعیت می‌کند و می‌توان با انتخاب هر موضوعی -از قبیل تفسیر، کلام، تاریخ، احادیث و غیره- به مطالب مربوط به حمزه بن عبدالمطلب (ع) دست پیدا کرد که البته به صورت غیرپژوهشی و نامنسجم در برنامه ارائه شده است و کاربر با جستجوی لفظی می‌تواند

صرفاً به مطالعه منابع و متونی بپردازد که مطالب مرتبط با حمزه در آنها موجود است. در این برنامه در زمینه قابلیت‌های فنی و پژوهشی که در برخی از نرم افزارهای بررسی شده در این مقاله به آن اشاره شد، اقدامی صورت نگرفته است.

دسته بندی مطالب نرم افزارها:

پس از بررسی بیش از ۱۵۰۰۰ عنوان کتاب در ۱۳ نرم افزار، ۵۲۸۱ کتاب در نرم افزارهای مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی با ۷۷۴۱ پاسخ و ۱۰۷۴۳ کتاب در نرم افزار المكتبة الشاملة با ۷۱۱۶ پاسخ، به صورت جستجوهای ماشینی و بررسی نتایج به صورت دستی، مهمترین عناوین مربوط به حضرت حمزه (ع) در عناوین زیر استخراج شد:

احوال شخصی:

نام و نسب - القاب و کنیه - خانواده(همسر و دختر) - نسبت با پیامبر (ص) - حمایت حمزه از پیامبر پس از آزار ایشان توسط مشرکان قریش - حمزه یکی از حواریون پیامبر - سن وی و مقایسه آن با سن پیامبر ص - اسلام آوردن حمزه - پذیرش سرپرستی طالب بن ابی طالب - شعر گفتن حمزه - هم پیمانان حمزه.

حمزه در آیات قران:

برخی از آیات سوره‌های زیر درباره حمزه بن عبدالمطلب نازل شده است:
فجر، مائده، حج، بقره، آل عمران، نساء، شعراء، عنکبوت، شوری، توبه، احزاب، جاثیه، محمد، حجرات، عبس، انعام.

حمزه در کلام پیامبر ص و دیگران:

خبر جبرئیل درباره حمزه - سخن پیامبر (ص) در فضیلت حمزه - سخن پیامبر درباره مقام حمزه در بهشت - سخن پیامبر درباره افضل الشهداء بودن حمزه - روایت از امام سجاد (ع) درباره حمیت و غیرت حمزه و مقام او در بهشت - نام حمزه بر پایه عرش الهی - سوار بودن حمزه بر شتر عضبای پیامبر در قیامت - سخن پیامبر درباره حمزه محبوب‌ترین عمویش - زیارت قبر حمزه توسط امام صادق (ع) و سلام بر وی - خبر سلمان درباره فضیلت حمزه - خواب دیدن پیامبر عمویش حمزه و جعفر را و سوال از آنها درباره بهترین اعمال .

هجرت به مدینه:

ایجاد برادری بین حمزه و زید بن حارثه توسط پیامبر - حضور سلمی همسر حمزه در عروسی حضرت فاطمه (س) - افتخار مهاجرین به حمزه در بحث با انصار در مدینه - گفتگوی پیامبر با حمزه درباره ماجرای سد الابواب.

شرکت در جنگ ها:

شجاعت و دلاوری حمزه - اولین لواء برای حمزه - سربه حمزه - شرکت حمزه در جنگ بدر - شرکت حمزه در جنگ احد و نقش وی در این جنگ - پرچم‌داری حمزه در غزوه ابواء و ذات العشیره و بنی قینقاع - قتل عقیف بن ابی العاص به دست حمزه.

شهادت:

شهادت حمزه در جنگ احد و مثله شدن جنازه وی به دستور هند - اولین شهید مسلمین در احد که پیامبر بر جنازه وی نماز خواند - لقب سید الشهداء برای حمزه - سن وی هنگام شهادت. پس از شهادت:

کفن شدن حمزه توسط پیامبر - دفن حمزه - هفت تکبیر پیامبر (ص) در نماز بر پیکر حمزه - ناراحتی شدید و گریه پیامبر پس از شهادت حمزه - توصیه پیامبر برای عزاداری پس از شهادت حمزه - ممانعت پیامبر از دیدن جنازه حمزه توسط صفیه - سخن پیامبر (ص) در جنگ احد پس از شهادت حمزه درباره جهنم نرفتن وی - شکایت پیامبر به خدا پس از شهادت حمزه - ساختن تسبیح از تربت مزار حمزه توسط حضرت فاطمه (س) - دادن ترکه حمزه به دخترش توسط پیامبر - زیارت‌نامه حمزه - شعر حسان بن ثابت در سوگ حمزه.

پس از این بررسی‌ها روشن شد آنچه در فضای دیجیتال اعم از مقالات پایگاه‌های اینترنتی یا منابع و متون نرم افزارهای شیعه و سنی درباره حضرت حمزه (ع) منعکس شده است، غالباً به بیان ویژگی‌های مثبت شخصیتی و تلاش‌های ایشان در حمایت از رسول خدا (ص) و دین اسلام پرداخته شده است که به مهمترین نکات مطرح شده در آنها اشاره شد.

شبهه‌ای که با توجه به بررسی جمیع روایات و گزارش‌های تاریخی، سختی با شخصیت ارزشمند و بزرگ حضرت حمزه (ع) نداشته و در برخی از نرم افزارهای شیعی (تراث - جامع الاحادیث - جامع التفاسیر) و اهل سنت (المکتبۃ الشامله) درباره ایشان مطرح شده است، اتهام شراب‌خواری به ایشان است.

۱۵۰ سخن تاریخ / سال پانزدهم، شماره ۳۴، تابستان ۱۴۰۰

این روایت در منابع شیعی (عیاشی، ج ۱ : ۳۳۹، طوسی: ۶۵۷، عاملی، وسائل الشیعه، ج ۲۵ : ۳۰۶، بحرانی، ج ۲ : ۳۵۳، مجلسی، بحارالانوار، ج ۲۰: ۱۱۴، جزائری، ج ۳: ۵۱۰، نوری، ج ۱۷: ۴۹) که قدیمی‌ترین آنها تفسیر عیاشی (م ۳۲۰ ق) است - و برخی منابع بعدی (عاملی، ج ۲۵: ۳۰۶) نیز تصریح به نقل روایت از آن کتاب کرده‌اند- به صورت ضعیف و مرفوع از طریق هشام بن سالم (م ۱۸۳ ق) از امام صادق ع نقل شده است:

عن هشام بن سالم عن أبي عبد الله قال: سمعته يقول بينما حمزة بن عبد المطلب ع و أصحاب له على شراب لهم يقال له السكركة - قال: فتذاكروا الشريف فقال لهم حمزة: كيف لنا به فقالوا: هذه ناقه ابن أخيك علي، فخرج إليها فنحرها - ثم أخذ كبدها و سنامها فأدخل عليهم، قال: و أقبل علي فأبصر ناقته فدخله من ذلك، فقالوا له: عمك حمزة صنع هذا، قال: فذهب إلى النبي ص فشكا ذلك إليه

و روایت ذکر شده با اختلافاتی در محتوا و متن روایت، در منابع اهل سنت (بخاری، ج ۱۰ : ۳۲۹، نیشابوری، ج ۰ : ۱۸۰، فسوی، ج ۱ : ۱۱۴، بزاز، ج ۱ : ۱۰۶، ثعلبی نیشابوری، ج ۲ : ۱۴۲، اصفهانی، ج ۳ : ۱۴۴، ابن جوزی، ۳۳۹، نویری، ج ۴ : ۷۸، ابن کثیر، ج ۳ : ۴۱۷) که قدیمی‌ترین آنها صحیح بخاری (م ۲۵۶) است از طرق زهری از امام سجاد (ع) نقل شده است. (بخاری، ج ۱۰ : ۳۲۹)

در مورد اعتبار روایات زهری در میان علمای شیعه و اهل سنت نظریات متفاوتی وجود دارد. برخی از علمای شیعه از زهری با تعابیری چون عدو و دشمن اهل بیت (ع) و ناصبی و حتی کافر یاد می‌کنند (طوسی: ۱۱۹، حلی: ۳۹۲، ابن داود: ۱۸۴) و برخی هم او را شیعه و رازدار امام سجاد (ع) می‌دانند. (بهبهانی: ۳۱۳ - ۳۲۹، نوری، ج ۴: ۳۰۰) عده دیگری از عالمان شیعی هم زهری را فردی عامی و متوسط به حساب آورده‌اند. (خویی، ابو القاسم، ج ۱۷: ۱۹۰، تستری، ج ۹: ۳۲۹ - ۳۳۰)

در میان دانشمندان اهل سنت نیز، با اینکه اکثریت آنها ابن زهری را ستایش و توثیق کرده‌اند، (ذهبی، ج ۵ : ۳۳۵، ابن عساکر، ج ۵۵ : ۳۵۱، ابن حجر، ج ۱۱ : ۷۷) برخی نیز در مقابل، وی را به علت خدمت به دستگاه مروانی، قبول هدایا و داشتن مسئولیت در دربارشان بی‌شخصیت، ناصالح، سرباز امویان، دست‌مال و ابزار دست حاکمان خوانده‌اند. (ذهبی، ج ۲ : ۴۰۴، ابن عساکر، ج ۵۵ : ۳۷۰) و برخی وی را از مخالفان علی بن ابی طالب (ع) می‌دانند. (ابن ابی‌الحدید، ج ۴ : ۱۰۲)

پاسخ شبهه و اتهام مزبور در برخی از منابع موجود در نرم افزارها از جمله نرم افزار دانشنامه تاریخ تشیع موجود است. (صالحی نجف‌آبادی، ۱۳۸۴: ۵۷)